

COLUMN

Drs. C.J. Klop

Moraliseren over burgerschap

'Burgerschap'. Het schijnt een term te zijn die CDA-ers niet ligt. Wij hebben onze eigen terminologie. Liever spreken we van 'de verantwoordelijke samenleving'. Wat is burgerschap eigenlijk? 'Burger' is de sociologische positie die past bij de relatie overheid-onderdaan/kiezer-gekozene. De bijbehorende rol wordt genormeerd door 'burgerzin'. Burgerschap en burgerzin fungeren dus in de politiek-bestuurlijke sector van de samenleving. Dat is een belangrijke vaststelling. Als ik mijn bejaarde ouders verzorg is dat geen burgerschap, het is de rol die behoort bij mijn positie in de zorg-sector van de maatschappij, niet in de politieke sector. Die rol wordt geïnspireerd door een sociale, niet een politieke moraal. Dat wil niet zeggen dat er niets mis is met de zorgzaamheid, het ziekteverzuim of de WAO. In alle sectoren van de maatschappij lijkt de passende rolvervulling in diskrediet geraakt. Er is een afstand gegroeid tussen de instituties en de mensen, die er deel van horen uit te maken. In plaats van actief deelgenoot te zijn is de mens tot consument gedegradeerd. Diens calculerend gedrag heeft de overhand gekregen over morele afwegingen.

Het CDA heeft de sleutel tot de noodzakelijke cultuurpolitiek in handen. Maar het begrip 'burgerschap' wordt voor te veel verschillende situaties gebruikt. Daartegen rijst intuïtief verzet, want waar bemoeit de

politicus zich eigenlijk mee als hij zich moraliserend uitlaat over niet-politieke levens-terreinen? Dat de wet de eigen verantwoordelijkheidsbeleving van maatschappelijke organisaties op die terreinen waarborgt en normeert maakt de overheid daar nog niet tot de primaire gezagsdrager. De moraal moet daar van andere instituties komen, welke het gezag op deze terreinen dienen te vervullen. Niet van de overheid en ook niet van de kerk. Minister Hirsch Ballin hanteerde dat onderscheid zuiver toen hij dit voorjaar het door velen als miskenning van goed burgerschap beschouwde zwartrijden in het openbaar vervoer bestempelde als de overtreding van een civiele overeenkomst tussen vervoersbedrijf en passagier. De naleving van die overeenkomst moet door het vervoersbedrijf worden gehandhaafd en daar moet het vervoersbedrijf over moraliseren. De overheid ondersteunt die verantwoordelijkheid door de identificatieplicht in te voeren, maar zij vertilt zich als zij zulke taken zelf gaat uitoefenen. De overheid heeft geen beslissende bevoegdheden om de moraal te beïnvloeden, maar kan wel kaders scheppen waarbinnen verantwoordelijkheid voor lusten en lasten van beslissingen niet het begin van moraal? Afweging eist normen.

Het eigenlijke burgerschap, de relatie tussen overheid en onderdaan, tussen kie-

zer en gekozene krijgt nieuwe kansen bij ontvlechting van overheid en maatschappelijke organisaties. Het wordt dan weer duidelijk waar het bij burgerschap eigenlijk om gaat: het betalen van belasting, het naleven van de wet, het democratisch deelnemen aan politieke afweging.

Crisis

Dit burgerschap verkeert in een ernstige crisis, wat voor geruststellends politicologen er ook over zeggen. Het percentage burgers dat lid is van een politieke partij is gezakt van 15% in 1946 naar 4% in 1990. Van hen neemt maar een tiende deel aan de vergaderingen en dat zijn voor een groot deel ambtenaren. De burger zelf participeert niet meer, hij procedeert. De afdeling Rechtspraak van de Raad van State is inmiddels zo overbelast geraakt dat men niet meer kan garanderen dat een zaak binnen drie jaar voorkomt. Eventueel neemt hij nog deel aan een actie tegen de overheid ter behartiging van zijn belang. Politicologen zien dat alleen maar als andere, gelijkwaardige, participatiewijzen en dus lijkt er in hun statistieken geen vuiltje aan de lucht. De werkelijkheid is dat de burger zich onttrekt aan de afweging tussen zijn eigen belang en het algemeen belang. Met alle gevolgen van dien voor de wetshandhaving, de belastingmoraal en de aanvaarding van door de regering genomen beslissingen. De burger is consumerende *bourgeois* en geen democratische *citoyen*.

Ten aanzien van het burgerschap trekt de rol van de politieke partijen de aandacht. Zij vormen de enige institutie in de samenleving waarin burgers afwegingen maken tussen de vele *claims* op de politiek. Referenda en enquêtes kunnen daarin niet voorzien. De Commissie-Vraagpunten van de Tweede Kamer heeft dit onderwerp bewust vermeden, omdat zij zich niet bevoegd achtte, maar voorzitter Deetman merkte in CD/Actueel verrast op dat de Kamer in het debat het punt zelf wel heeft aangesneden. De door de Commissie be-

pleite ontkokering, óók in de werkwijze van de Kamer, zal ongetwijfeld meehelpen om het denken in belangen weer te plaatsen in een bredere afweging. Zo'n kader kan alleen worden geboden door politieke visies op het algemeen belang. En daarvan zijn de partijen de dragers. Kunnen zij erin slaagen weer een behoorlijk deel van de kiezers tot deelname aan politieke discussie en afweging te brengen of leggen zij zich neer bij de individualisering en het politieke consumentisme? Over dit burgerschap mag een politicus zich wél met gezag uiten, ja zelfs moraliseren. Dáár behoort de staat zedenmeester te zijn. Als hij dat na laat verzaakt hij zijn taak. Het is dan niet voldoende om te zeggen dat politiek 'leuk' is. Het loslaten van de koppeling kan men moeilijk als een pretje ervaren. Het gaat bij burgerzin om de politieke zijde van de opdracht om de aarde te beheren en te richten. In het dragen van politieke verantwoordelijkheid geeft de mens uitdrukking aan zijn 'zedelijk' karakter. Het rapport 'Politiek dicht bij mensen' geeft voor de CDA-afdelingen een belangwekkende aanzet in de goede richting, maar zegt helaas te weinig over de omgang van de 'partijtop' met standpunten die aldus vanuit de basis naar boven komen. Dáár zit het risico van een technocratie, die de burger heel goed herkent. De behandeling van de resolutie over ontwikkelingssamenwerking op de laatste partijraad verdiende bepaald geen schoonheidsprijs.

Of ons land in 2000 bevolkt zal worden door een consumerende *bourgeoisie*, dan wel door *citoyens*, die deelnemen aan de afwegingen in politieke partijen is een zaak van cultuurpolitiek nu. Herstel van maatschappelijke moraliteit en van het politieke burgerschap zullen hand in hand moeten gaan.

